

Kommentar till Vad vet du om fula knep på nätet

1. Man bygger på en sanning som folk känner igen och lägger sedan till osanna saker. Genom att blanda sanning och lögn smygs lögnen på dig.

Ett vanligt knep som ofta används för att få dig att tycka illa om en grupp människor eller för att sprida andra konspirationsteorier. Nazisterna använde sig av det när de ville få stöd för sina judeförföljelser. De påstod att judarna tänkte ta över världen och förtrycka andra människor. De pekade på att många kända personer inom politik, näringsliv, vetenskap och kultur hade judisk härkomst. Nazisterna pekade sedan på en skrift som påstods vara ett protokoll från ett möte där judiska ledare skulle ha lagt fram illasinnade planer. I detta så kallade Sions vises protokoll påstods judarna planera Västerlandets förintelse.

Det stämde att många kända personer hade judisk härkomst, men inte att de samarbetade för att ta över världen. Tvärtom kunde man hitta "judar" på helt olika sidor inom till exempel politiken, vilket ju är rimligt också om man inte som rasisterna ser det förment rasmässiga, i detta fall "judiskheten" som det viktigaste hos en person. Sions vises protokoll var en förfalskning som från början tillverkats av den ryska hemliga polisen i syfte att sprida antisemitisk propaganda.

Tillsammans med gamla och vitt spridda fördomar och antijudiska traditioner kunde ett sant faktum (att många framträdande personer var judar) användas i nazisternas antisemitiska propaganda. Dessvärre har inget av detta försvunnit utan lever vidare på nätet och förmodligen kommer flera av eleverna att stöta på det så småningom.

Läs mer i Torsten Thuréns *Källkritik*, ett standardverk inom källkritik (s 18–20 i upplagan från 2013). I *Källa:internet* (av Thorsten Thurén och George Strachal 2011) skriver Thurén om skolelevers möte på nätet med förintelseförnekare och antisemitism (s 31–37)

2. Man bygger vidare på sådant som kan skrämman, oro eller reta upp människor. Om en invandrare gör något dumt så sprider man det och säger "Titta här, sådana är invandrarna. Akta dig för dem! De borde inte få komma hit!"

Det är vanligt. Ofta anklagar de som använder detta knep andra för att dölja sanningen för folket. Om politiker och media av försiktighetsskäl tonar ner incidenter av rädsla för att spä på rykten och fördomar eller helt korrekt inte vill säga något som inte är tillräckligt utrett och bevisat så utnyttjas detta också: "Titta på politikerna och deras media! Nu ljuger de igen! Det är bara vi som kan avslöja sanningen."

3. Man bygger vidare på gamla fördomar som redan finns, till exempel att alla från ett visst land är på ett visst sätt. Sedan lyfter man fram exempel som gör att folk tror att fördomen inte är en fördom utan istället sanning.

Ett vanligt knep. Ofta används knep 1–3 tillsammans, gränserna dem emellan är flytande.

Kommentar till Vad vet du om fula knep på nätet *forts*

4. Det är lätt att sätta upp hemsidor som ser proffsiga och pålitliga ut. Om man ska avslöja lögner därifrån måste man redan veta ganska mycket om det som sägs där. Man måste kunna en hel del om källkritik också.

Det är vanligt. Det är ofta svårt för skolelever att avslöja bluffmakare, särskilt om bluffmakarna går in för att luras på mer sofistikerade sätt.

5. Man påstår att man har stöd av forskare och professorer, eller att man är sådana själv.

Ett vanligt och klassiskt knep. Hur ska en skolelev kunna avgöra vem som är seriösa forskare eller inte? Det kan ju kosta en hel del tid att avslöja, även för erfarna och källkritiskt skolade vuxna. Ett fult knep är att hänvisa till personer som kanske i och för sig är till exempel professorer, men i något helt annat ämne. En professor i matematik kan mycket väl komma med ovetenskapliga påståenden i historia. Det kan även hända att forskare arbetar för företag eller organisationer och säger det som de får betalt för att säga.